

**ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΝΤΙΝΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ**

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ FRANCESCO BANDARIN

*The Conservation Predicament
in the age of Globalization:
Heritage values today and tomorrow*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
Λευκωσία 2007

Η τέταρτη ετήσια διάλεξη εις μνήμην Ντίνου Λεβέντη
πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη, 9 Μαΐου 2007
στην Αίθουσα Τελετών του Πανεπιστημίου Κύπρου

ISSN Σειράς
ISSN Τόμου
Copyright

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Ο αείμνηστος Ντίνος Λεβέντης υπήρξε μία διακεκριμένη προσωπικότητα με ανεκτίμητη συνεισφορά στην κυπριακή κοινωνία. Ως πρόεδρος του Ιδρύματος Λεβέντη, σε μία περίοδο που υπήρξε αποφασιστική για την ευρωπαϊκή πορεία της Ελλάδας και της Κύπρου, ανέδειξε τον πολιτισμό τους και διευκόλυνε την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Διεθνώς αναγνωρισμένη προσωπικότητα, διορίστηκε το 1977 ως Μόνιμος Αντιπρόσωπος της Κύπρου στην UNESCO και εργάστηκε με ζήλο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου και την επαναπροσέγγιση των Ελληνοκυπρίων με τους Τουρκοκυπρίους. Το 1995, ο Ντίνος Λεβέντης διορίστηκε μέλος του Συμβουλίου του Πανεπιστημίου Κύπρου, το οποίο βρήκε ένα σπουδαίο, δημιουργικό και σεμνό συμπαραστάτη. Ως μέλος του Συμβουλίου του Πανεπιστημίου, ο Ντίνος Λεβέντης συνέβαλε σημαντικά στη θεμελίωση της αναγκαίας υλικής και επιστημονικής υποδομής και στην επίτευξη των στόχων του Πανεπιστημίου, ώστε να αποκτήσει το ίδρυμα διεθνή παρουσία στον επιστημονικό χώρο.

Στον επικήδειο του Ντίνου Λεβέντη, η Judith Herrin ανέφερε χαρακτηριστικά: "Μιλούσε λίγο, χαμογελούσε πολύ και προέβη σε αναρίθμητες καλές πράξεις". Ήταν πολυμαθής, καλοσυνάτος και, προπάντων, σεμνός. Η σεμνότητα είναι μία λέξη που κυριαρχεί στα κείμενα που αναφέρονται στην προσωπικότητα και στον χαρακτήρα του.

Αναγνωρίζοντας την ανεκτίμητη προσφορά του σημαντικότερου αυτού ανθρώπου, που απεβίωσε το 2002, η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου Κύπρου αποφάσισε να καθιερώσει ετήσια διάλεξη εις μνήμην του, που θα πραγματοποιείται περί τα μέσα Μαΐου, στο πλαίσιο των επίσημων εορτασμών του Πανεπιστημίου Κύπρου για την Ημέρα της Ευρώπης. Οι ομιλητές, διακεκριμένες προσωπικότητες, θα προσκαλούνται στην έδρα του Πανεπιστημίου Κύπρου και τα κείμενα των διαλέξεών τους θα εκδίδονται σε ειδικό τεύχος. Έτσι, το Πανεπιστήμιο θα διατηρήσει ζωντανή και θα τιμά τη μνήμη ενός ευπατρίδη της Ευρώπης, που συνέτεινε όσο λίγοι στην πρόοδο του ανώτατου πνευματικού ιδρύματος της ιδιαίτερης πατρίδας του.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΥΤΑΝΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΣΤΑΥΡΟΥ Α. ΖΕΝΙΟΥ

Ευχαριστώντας σας εκ μέρους της πανεπιστημιακής κοινότητας, που έχετε έρθει απόψε εδώ για να γιορτάσουμε μαζί την Ημέρα της Ευρώπης, ενθυμούμενοι τον Ντίνο Λεβέντη, επιτρέψετε μου να σας καλωσορίσω με τη ρήση του Αριστοτέλη:

«Άπειρος γαρ η της επιθυμίας φύσις».

Βεβαίως στις σύγχρονες κοινωνίες των ανεπτυγμένων χωρών, η οικονομία παράγει σε άφθονες ποσότητες τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που επιθυμούν οι πολίτες. Αλλά πέραν τούτου, οι σύγχρονες οικονομίες «κατασκευάζουν» τις επιθυμίες του καταναλωτή, μέσω της τεχνικής του μάρκετινγκ, τις οποίες ακολούθως ικανοποιούν, με την παραγωγή περισσότερων προϊόντων και υπηρεσιών, μειώνοντας με αυτό τον τρόπο την ανεργία, αυξάνοντας το βιοτικό επίπεδο, και δημιουργώντας αυξημένες καταναλωτικές τάσεις, οι οποίες δίνουν νέα ώθηση στην παραγωγή.

Συμπληρώνεται έτσι ένας αέναος κύκλος παραγωγής και κατανάλωσης, οδηγώντας στην οικονομική ανάπτυξη.

Έχουμε όμως πλήρη επίγνωση των παρενεργειών αυτού του αέναου κύκλου παραγωγής και κατανάλωσης;

Ο John Kenneth Galbraith παρατήρησε ότι ο σύγχρονος άνθρωπος βομβαρδίζεται κάθε μέρα, από νωρίς το πρωί, με τους δαίμονες της διαφήμισης, που του ενσταλάζουν το πάθος άλλοτε για μεταξωτά πουκάμισα, άλλοτε για κουζινικά είδη, άλλοτε για φρέσκο χυμό μήλου. Απεριόριστο είναι το πεδίο δράσης του σύμφωνα με τον Αριστοτέλη:

«Άπειρος γὰρ ἡ τῆς ἐπιθυμίας φύσις».

Ὄντως ὁμῶς ἔτσι εἶναι;

Ὁ επικρατῶν αὐσώπητος οικονομισμὸς παραγνωρίζει δύο σημαντικούς περιορισμούς:

- Πρῶτον, τοὺς περιορισμένους φυσικούς πόρους τοῦ πλανήτη, καὶ
- Δεύτερο, τὸν πεπερασμένο χρόνο τοῦ ἀνθρώπου-καταναλωτή.

Λόγω τοῦ πρώτου περιορισμοῦ ὁ αἰένος κύκλος παραγωγῆς καὶ κατανάλωσης προκαλεῖ τέτοιες περιβαλλοντικές πιέσεις ποὺ θέτουν ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν ικανότητα μας ὡς κοινωνία ὅπως ικανοποιούμε τὶς ἀνάγκες μας. Καὶ ἐπιπλέον, διακινδυνεύουμε τὴν ικανότητα μελλοντικῶν γενεῶν ὅπως ικανοποιούν τὶς δικές τους ἀνάγκες, θέτοντας ἔτσι σὲ κίνδυνο καὶ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους.

Ἡ προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος προβάλλει ἐπομένως ὡς ἐπιτακτική ἀνάγκη, καὶ ἀποτελεῖ εὐθύνη ὅλων μας.

Ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ πεπερασμένου χρόνου, οἱ αὐξανόμενοι ρυθμοὶ παραγωγῆς καὶ κατανάλωσης οδηγοῦν σὴν εξασθένηση τοῦ κοινωνικοῦ ἰστοῦ, με παρενέργειες ὅπως ἡ αὐξηση τῆς χρήσης εξαρτησιογόνων οὐσιῶν ἢ ἡ νομιμοποίηση τῆς βίας ἢ ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας τοῦ ἀγοραίου ἔρωτα. Ἡ ἐνδυνάμωση τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν παραδόσεων, τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἱστορίας ἢ τῆς θρησκείας προσφέρει σὴν περίπτωση αὐτὴ τὴ διέξοδο ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα τοῦ καταναλωτισμοῦ.

Για νὰ στοχασθούμε ὡς κοινωνία ἀναφορικά με τὶς παρενέργειες τοῦ ἀκράτου οικονομισμοῦ ἔχουμε προσκαλέσει τὸν Διευθυντὴ τοῦ Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ Καθηγητὴ Francesco Bandarin.

Το θέμα της ομιλίας του αναφορικά με τη διατήρηση τόσο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και της φυσικής κληρονομιάς ευρίσκεται σαφώς εντός των ορίων του προβληματισμού της πανεπιστημιακής μας κοινότητας. Ο αείμνηστος Ντίνος Λεβέντης, τη μνήμη του οποίου τιμούμε απόψε, θα επικροτούσε είμαι βέβαιος τόσο την επιλογή του ομιλητή όσο και την πρόσφατη απόφαση της Συγκλήτου του Πανεπιστημίου όπως συστήσει ειδική Επιτροπή Περιβάλλοντος, ούτως ώστε το Πανεπιστήμιο να προβληματιστεί αναφορικά με τις περιβαλλοντικές μας ευθύνες και την υποχρέωσή μας για αειφόρο ανάπτυξη.

Γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους νομίζω ότι οι ευχαριστίες προς τον ομιλητή που αποδέχθηκε την πρόσκλησή μας είναι πλήρως δικαιολογημένες. Η παρουσία σας στο Πανεπιστήμιό μας αποτελεί για μας τιμή, και η ομιλία σας πρόκληση.

Η παρουσία εδώ απόψε τόσο του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Κύπρου, όσο και του Εξοχότατου Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά και του πολυπληθούς ακροατηρίου, μας επιτρέπει να παρατηρήσουμε ότι η Ετήσια Διάλεξη εις Μνήμη Ντίνου Λεβέντη έχει καθιερωθεί πλέον ως ένα σημαντικό πνευματικό γεγονός της κυπριακής κοινωνίας. Τιμώντας αφενός τον κύπριο ευπατρίδη για το πολυσχιδές έργο του, και επιτρέποντας αφετέρου στο Πανεπιστήμιο όπως ανταποκριθούμε στο ρόλο μας ως η σωκράτεια αλογόμυγα της πόλης. Δηλαδή, να προκαλούμε, να προβληματίζουμε, να εισάγουμε κενά δαιμόνια στην κοινωνία μας.

INTRODUCTION TO FRANCESCO BANDARIN

BY DR. MARIA IACOVOU

ASSOCIATE PROFESSOR OF PREHISTORIC AND PROTOHISTORIC ARCHAEOLOGY

In the year 2000, and as the 20th century was being allocated to the not so distinguished recent past of our world history, Francesco Bandarin, Professor of City Planning at the School of Planning of Venice, received an extended leave of absence which would allow him to undertake the Directorship of the UNESCO World Heritage Centre.

Born, raised and educated in Venice - before moving on to receive a Masters in City and Regional Planning from the University of California at Berkeley - the 50-year-old, at the time, Bandarin had behind him not only a major technical involvement in the International Campaign for the Safeguarding of Venice, but two full decades of solid experience in urban and environmental project design and management, which extended practically around the globe.

It is worth emphasizing that he conducted research and training programmes not only in Italy and in ivy-league Universities of the United States, such as Johns Hopkins and Harvard, but also in Universities of the developing world: in Algeria, Angola and Mozambique.

This should explain his long-standing association with the World Bank, where he served as consultant in the field of urban management since 1985, while more recently he collaborated with the Bank on cultural heritage conservation.

There can be no doubt that we have before us a man steeped to the marrow of his bones in the crucial issue of **how** this world will manage to preserve the bare essential of a universal value referred to as "our natural and cultural heritage"; a value, which - to remember an earlier

contribution to this lecture series by the Metropolitan of Pergamon, Ioannis Zizioulas - has direct repercussions to our humanity, our intangible soul.

We live on an island, which is both a blessing and a curse - as our limited land and environmental resources are concerned. We have of recent - and as a result of the process that led to our successful induction to the family of the European nations - developed an acute sensibility to a variety of approaching dangers caused by environmental disorders and at times even by European Union directives! It has all of a sudden become common shop-talk to exchange views on the poor quality of our lives - almost always in relation to the low standards of our urban environment and the scandalous absence of public transport. Furthermore, we witness a sudden increase of organised community reactions against state-endorsed projects that verge from declaring a National Park at Akamas to operating a factory that will handle the masses of waste we, so thoughtlessly, produce. The fact is, that our dormant and docile (to the end of the 20th century) island population is becoming a society acting under fear and anger that feels progressively trapped. Can this **fear and anger** be channelled into positive action?

This evening, we have come together to honour the memory of a truly great and always modest and low-key personality who never expressed fear or anger.

Instead, he devoted his short life to making an appreciative difference to the cultural heritage of his motherland. He was a classicist and a businessman and he invested successfully in long-term and sustainable values.

Before I surrender the podium to our fourth Leventis lecturer, I would like us to speculate in our minds on the following: "Did Dinos Leventis really believe in a dividing line between **cultural and natural** resources? Could he have a historic building conserved but abandon the natural setting of which it was a part?"

Let me use an extreme example: Can you, for instance, think of the all too famous church of Asinou no longer in the forest with the endemic flora and fauna of our island but squeezed between, let us say, modern constructions in the name of a booming tourist industry. Would such a development give added value to the monument? And, more importantly, is this the kind of tourist industry that has any chance to remain a true economic asset in the long run?

The answers are not as straightforward as we would like them to be, and this is why we should hear attentively to Professor Bandarin' lecture. His theme will consider the new challenges, those posed to the conservation of cultural and natural heritage by economic and social change at the global scale.

Ladies and Gentlemen,

"What will be the meaning of heritage conservation in the XXIst century?"

Professor Bandarin:

THE CONSERVATION PREDICAMENT IN THE AGE OF GLOBALIZATION: HERITAGE VALUES TODAY AND TOMORROW

BY PROFESSOR FRANCESCO BANDARIN

I would like first of all to thank the University of Cyprus and the Leventis Foundation for this invitation to deliver the 4th Dinos Leventis Memorial Lecture. It is a great honour for me to be associated to your activities.

In this lecture I will discuss some issues that are of great importance for the future of conservation: what is the meaning of "value" of heritage for contemporary society? What are the paradigms of conservation in the age of information technology and global exchanges?

These questions are clearly linked to other, more complex, interpretations of the dynamics of modern society, and cannot be seen separately from the discussion of the evolution of values in contemporary philosophical debate (UNESCO 2004).

This discussion has a long tradition and its own history and thus allows us – I believe – to look for the elements we need to foresee the future of conservation in society.

In many ways this exercise is even more necessary today, as a form of "revalidation" of the system of values underscoring cultural and natural conservation in view of the cultural changes brought about by the economic and social processes.

Let me start by observing that heritage and conservation are fundamentally modern concepts.

Until about two centuries ago, neither of them existed in the sense we use them today.

Of course, there were concepts such as "antiquity" or "nature", intended as sources of inspiration, information and reflection, but conservation was essentially viewed as documentation and philological study, not as the protection of a physical element.

Hence, the cultural values involved were essentially restricted to a small intellectual elite, and rulers who could make use of culture as a tool for the affirmation of their power.

It was only with the French Revolution that the modern concept of heritage developed and conservation became the subject of public policies and public interest.

The story of this transformation is extremely important in understanding how the values of heritage have evolved and how they are now challenged by social transformations.

The past two centuries have been characterized by great developments in the field of heritage conservation, by many indisputable successes – easy to assess when we consider the role heritage plays in our collective identity, in education, tourism, etc. - as well as by many failures, especially linked to the many destructive wars that have marked the history of the world.

But overall, we can say that conservation has become an area of public interest at the global scale and that today no Government in the world can afford not to include heritage conservation within its responsibilities. Furthermore, large public and private resources have been invested in this area, to an extent unknown in the past, and whether we consider them sufficient or not, we cannot deny that this sector benefits from a great and growing public attention.

Is this enough to preserve and enhance the values of heritage? In many cases, the protection of monuments or natural areas has neither prevented their commercialization nor has it prevented the emergence of new processes that are gradually altering and destroying their values.

In reality, there is a gap between the tools for heritage protection that have been made available and the challenges posed by the global society.

This gap is a risk, and a challenge, for those who believe that heritage is a non replaceable value of modern societies.

In discussing this issue, I will make use primarily of the experience gained by the World Heritage Convention, the foremost international tool of heritage conservation, in a way a point of arrival of the modern concepts of heritage and conservation.

Heritage: a chapter in the history of ideas

The emergence of the modern concept of heritage has been the object of important research and critical analysis in recent decades (Babelon and Chastel 1980).

This effort has helped us to position it within the evolution of ideas and the development of public policy.

There is agreement among scholars that the emergence of the concept of heritage as an object of public policy is linked to the age of the Enlightenment and to the structural social changes brought about by the French Revolution in (across?) Europe at the end of the eighteenth Century (this is a style issue - I always think it easier on the eye to stick to the words when writing about different centuries.....).

However, these fundamental developments would not have been possible without two major advancements in the history of culture: the

humanistic rediscovery of antiquity in the XVth–XVIth Centuries (see my note on dates above) and the growth of the "antiquarian" interest for documentation and diffusion of the ancient heritage that took place in the XVIIth and XVIIIth Centuries.

While it is obviously impossible to draw a line between one period and the other, and between the intentions and the practices that guided the efforts of generations of intellectuals in the search for the "values" of the ancient world and in their documentation and reinterpretation, it is certainly possible to identify the different thrusts.

The rediscovery of the ancient past by the humanists was a fundamental tool of the reorganization of cultural life at the end of the Middle Ages, when in many European societies a new figure - the intellectual - emerged on the political and cultural scene. The work of the early Italian humanists was essential to establish the interest in the past and to enhance a new attitude of the political power, symbolized by the edicts issued by the Popes (such as Pius II and Martin V) to limit the destruction of the remains of ancient Rome.

While a great ambivalence remained predominant for a long time since (for at least 2 centuries the Colosseum was considered a quarry for the new works of the papacy), this new attitude reflects the recognition of the value of the ancient monuments. This value is linked to the rediscovery and revalorization of the culture of antiquity, but also to the passion for beauty and for harmony that the great artists of the Renaissance were pursuing, following the theories of the greatest theoretician of the return to the classic, Leon Battista Alberti.

It must be noticed that this trend, while not universal, was not unique to Italy.

In England at the same time, perhaps for reasons linked to the valorization of the national heritage, there were clear statements of the political powers in support of conservation of the ancient monuments.

At the same time, the King François I of France, paid his respects to the roman ruins of Nîmes and ordered the demolition of the houses built over them (to no avail, apparently).

The study of ancient monuments gradually became the basis for any artistic creation of the Renaissance and beyond, as shown by the works of Serlio and Palladio in the Italian context, and, for example, Philibert de l'Orme, Juan de Herrera or Inigo Jones in other European contexts.

However, for many centuries, the growing importance of antiquity in cultural life was not sufficient to ensure conservation of the remains of the ancient world except to a limited extent.

The centre of the attention of the scholars and humanists was indeed the documentation of the antiquities, the systematic census of all the remains and their representation with images.

This remarkable effort, initiated in the XVIth century, lasted for over two centuries, and embraced all the types of ancient relics, starting with classical Greece and Rome, extending to Egypt and other civilizations, and also covering the field of national antiquities, including the Romanic and gothic.

This form of "iconographic" conservation represents in itself the growing consciousness of the richness of the past and its importance for modern culture.

Interestingly enough, this effort is parallel to, and often coincides with, the development of scientific understanding of nature: in the works of Cassiano Dal Pozzo, for instance, one would find the examples of natural heritage next to the documentation of antiquities.

The XVIIIth century saw the blossoming of the work of the antiquarians, who built their virtual Museums by retracing and depicting with great precision (another novelty if compared with the previous practice) the remains of the past.

The examples are numerous, but perhaps the most famous are those of Bernard de Montfaucon who in 1722 published "*L'antiquité expliquée et représentée en figures*", the most complete inventory of all types of antiquities (monuments, coins, jewelry, houseware, images etc.).

Bernard de Montfaucon

*L'antiquité expliquée
et représentée en figures 1722*

And the interest was not limited to classical antiquity, as in 1729 the same Montfaucon started publishing in 1729 his study of French monuments.

While Julien-David Leroy published in 1770 "*Les ruines des plus beaux monuments de la Grèce*", the English antiquarians also published their documentation of antiquities. Famous examples are the work of James Athenian Stuart and its illustrator Nicholas Revett on "The Antiquities of Athens" of 1762 or that of Robert Adam on "The ruins of the Palace of Diocletian" of 1764.

Two important movements, both of great relevance for the founding of a conservation culture, accompany this gigantic effort of documentation: the development of scientific archaeology, with the discovery of Pompei and Ercolanum, on one side; the creation of the first modern Museum, the British Museum by Sir William Hamilton and Sir Hans Sloane in 1766.

All this illustrates the type of "values" associated to antiquity (not yet heritage) in the age opened by humanism: essentially the values of beauty and of inspiration for (through?) artistic creation.

Julien-David Leroy 1724-1803: Les Ruines des plus beaux monuments de la Grèce 1770

James Athenian Stuart 1713-1788: The Antiquities of Athens Measured and Delineated by James Stuart, F.R.S. and F.S.A., and Nicholas Revett, Painters and Architects 1762

All this would change dramatically with the collapse of the Ancien Régime and the Revolution. With the creation of a new social order, the meaning of heritage and its value for society was to be radically redefined (Poulot, 2006).

The French Revolution is indeed known for the destruction of important cultural heritage. The destruction of the royal tombs of the Cathedral of Saint Denis was perhaps the most symbolic among many others that affected historical monuments of the church or of the Aristocracy.

However, the Revolution was able to recognize almost immediately the importance of heritage for the founding of a new order, and to define its role in society. The famous "Letters to Miranda" of Quatremère de Quincy (1796) are a testimony of this awareness and a clear statement on the need to establish a proper practice of conservation.

This awareness was based on the principle that the legacy of the past was the "property" of the people, and as such constituted "Patrimony" of public interest. It was on this basis that the most enlightened spirits of the time were able to push forward legislation aimed at prohibiting

the destructions and favoring conservation, as well as starting a proper system of inventory and documentation.

The Revolution, as well as the new social order brought about by Napoleon, needed new values, and found them in a new vision of the past, both as accumulated wealth and a source of inspiration for the new production.

It is interesting to notice how the new paradigm of heritage was inspired by "economic" values, clearly reflected in the terminology adopted, and how this aspect has been able to cross many other historical moments and persists unchanged even today. I will return to this later.

The value of heritage in the post-revolutionary society was primarily linked to the new national ideology, as heritage was a primary source of legitimization for the new Nation-States of Europe and the Americas and of identity for its people.

Similarly, and for similar purposes, heritage has a value as a source of knowledge, as a witness of history and as an educational tool.

The values of heritage coming from the pre-revolutionary period, i.e. beauty and artistic importance are also considered, albeit in a lesser position as compared to the other.

It is impossible to dissociate this transition of the values of heritage from the significant social changes brought about by the industrial revolution, as they have an important meaning even for the contemporary approach to conservation.

The appearance of modern serial production enhances the "unique" value of heritage as an irreplaceable good, linked to a specific moment of creation, while industrial production tends to be universal and serial.

It is not by chance that the "commercial" use of heritage as a source of inspiration for industrial products originated in the same context that had generated the industrial revolution.

The period that followed the Revolution opened up a new vision of heritage, based on the concept of the historical monument. Nobody has explored the development of this concept better than Françoise Choay, in her milestone book "*The Allegory of Heritage*" (Choay, 1992).

The distinction is made between the concept of Monument, as an expression of the need to preserve the memory of a society or of a social group, and Historical Monument, that is selected as an expression of artistic value and a testimony of knowledge. As Riegl had already indicated (Riegl 1903), the first is a creation that is intended as such, the second is defined after its creation.

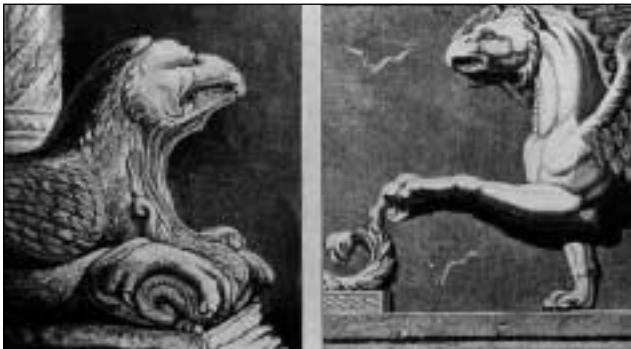
The "institutionalization" of heritage that followed the Revolution and the creation of a specialized body of conservators was the response of society to the emergence of this concept and a clear manifestation of its value in the public domain.

The XIXth century witnessed the development of an important intellectual debate around heritage and created the methods and institutions needed to preserve the legacy of the past. In a way, we can say that most of the modern concepts and attitudes towards heritage were largely founded about 100-150 years ago by a group of theoreticians and administrators who saw in the preservation of the monuments of the past one of the pillars of social and cultural order (Jokilehto, 1998).

In his book "*The Seven Lamps of Architecture*" John Ruskin identified in the value of "memory" one of the key functions of architecture, as expression of the "pietas" towards our past (Ruskin 1956).

John Ruskin 1819-1900: The Stones of Venice

John Ruskin 1819-1900: The Stones of Venice

*William Morris 1834-1896:
Illustration from The Wood Beyond the World 1894*

While his romantic views brought him to the extreme of denying the possibility of restoring the monuments, and to praise ruins as testimonies of the passage of time, he was nevertheless instrumental in enhancing the value of heritage in the development of social ethics, and also in defining it -perhaps for the first time- as heritage of universal value.

This is the vision that William Morris shared and turned operational through (?) industrial design and production (Morris, 1878).

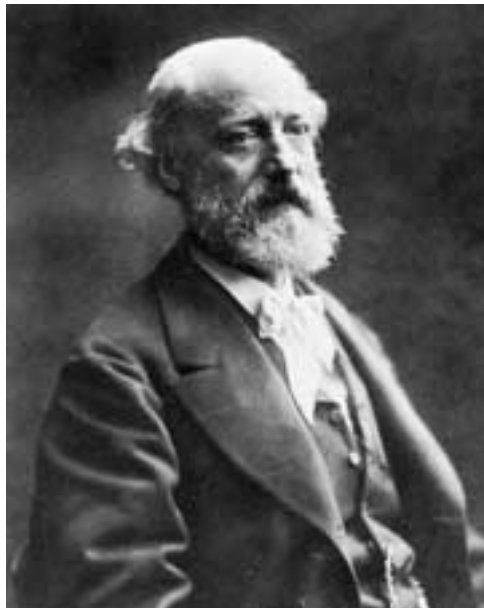
Ruskin and Morris brought significant innovations in the vision of heritage, by extending the concept of monument to the vernacular architecture and -for the first time - to urban ensembles.

But their main contribution, from the point of view of the modern concept of heritage, was their activity for the protection of heritage not

only in European countries but beyond, in Egypt and Turkey. They are without doubt the fathers of the universalism embodied in the World Heritage Convention.

This important phase did not develop without contradictions and even clashes between different visions of heritage. The most remarkable was the clash between the romantic vision of Ruskin and the militant interventionism professed and practiced by Viollet-Le-Duc in France (Viollet-Le-Duc, E. 1863-1872).

Eugène Emmanuel Viollet-Le-Duc
1814-1879

For him, in a direct and harsh confrontation with the champions of Romanticism, restoration of a building was the reconstitution of a "complete" and "ideal" state of the monument, one perhaps that never existed.

The practice of Viollet-Le-Duc brought major interventions and alterations to French monuments, such as Notre Dame in Paris or the city of Carcassonne. While other positions emerged, such as for instance the vision of Camillo Boito in Italy, who favored respect for the authenticity of monuments, but also of (as well as ?)an active restoration practice, the polarization just described remained alive for a long time, and may not even yet have completely vanished (Boito,1893).

Viollet-Le-Duc: The Narbonne Gate of Carcassonne

The ideal Cathedral

The richness of the debate and the positions on the values of heritage expressed during the XIXth century cannot easily be summarized, and constitutes in and of itself a field of study.

However, in looking at the way values were interpreted, it is impossible not to mention the work of the Austrian Art Historian Alois Riegl (1858-1905) and in particular his seminal work "The modern cult of Monuments" (Riegl, 1903).

Alois Riegl 1858-1905

Riegl was the first to develop a theory of value of heritage and to try to interpret the different - and sometimes contradictory - facets of heritage in modern society. Riegl identified two categories of value of heritage. The first was the value of "memory" (*erinnerungswerte*) and referred - similarly to the approach of Ruskin - to the "antiquity" of heritage as a factor of importance of the historic monument. The value of antiquity does not require a special culture to be appreciated, and, on the

contrary, it is of immediate and easy perception by the masses. Riegl anticipated what has become the most important value of monuments in the XXth century.

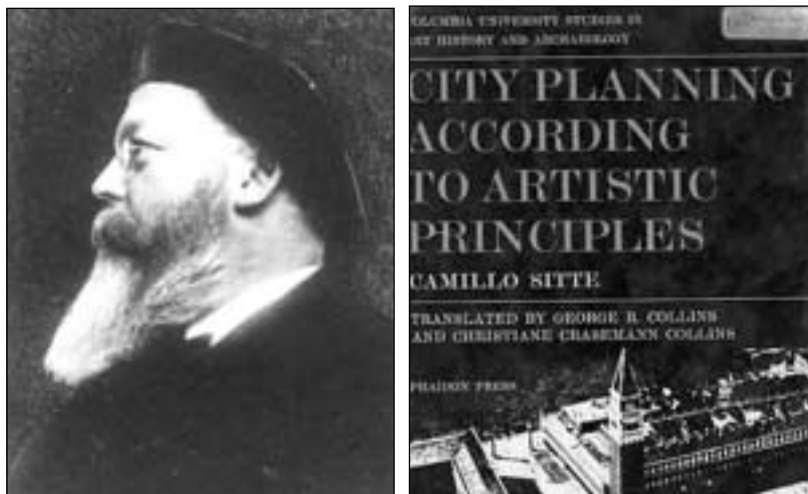
The second category of value has to do with "contemporary" and the "use value" of monuments, a character that allows the distinction with archaeology and ruins. The use value has an "art value" and a value of the "new" (*neuheitswert*). The first refers to the artistic qualities of the ancient monument that we are still able to perceive, while the second refers to the "untouched" appearance of the work of art, that confers to the monument a higher value in the eyes of the masses.

It is interesting to observe how this analysis, of great modernity, underlies contradictions between the different values of heritage that require be negotiated and mediated in the practice of conservation and restoration.

Riegl's theory is of great importance for the creation of the modern approach to heritage. However, his interest remained linked to the XIXth century concept of heritage essentially represented by the historic monument.

An important extension of the concept concerns, as we have already seen, the urban areas. It may seem strange to the modern sensitivity to observe that during the first 3-4 centuries of interest towards the heritage of antiquity, no consideration was given to the urban areas. Perhaps a justification can be found in the complexity of this type of heritage, in its rapid transformation and in the lack of proper documentation.

The reality is that we have to wait for the work of Ruskin and Morris to find a sensitivity for the historic city, and the theorization by the great Austrian architect Camillo Sitte whose fundamental work "City Planning according to artistic principles" (Sitte 1889) established the basis for the modern study of the morphology of cities and their evolution.

Camillo Sitte 1843-1903

This in turn opened the way to the work of Gustavo Giovannoni (Giovannoni, 1996) who was able to elaborate the basis of the modern theories of urban conservation, incorporating social and aesthetic values.

The richness of the contribution of XIXth century and early XXth century theories is visible today in the documents that express the main principles of conservation, starting with the 1931 Athens Conference and culminating in the 1964 Venice Charter, still today the reference document for the practice of conservation and restoration, whose practical and theoretical complexity was explored by the most articulate thinker of the late XXth century, Cesare Brandi (Brandi, 1963).

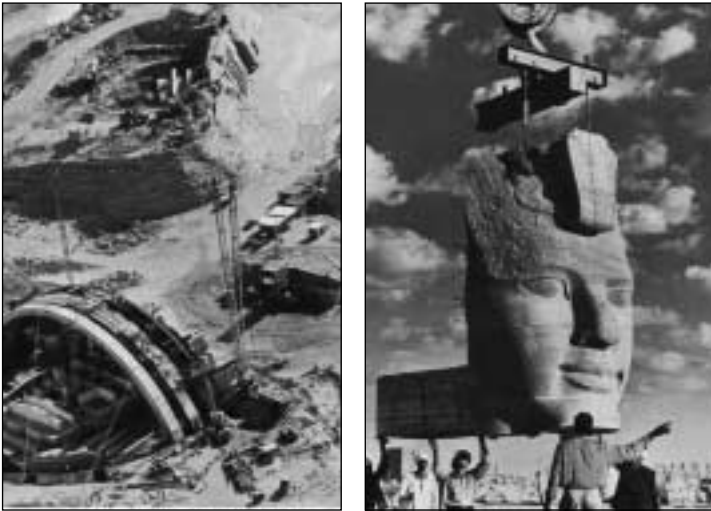
Cesare Brandi 1906-1988

This Charter is the culmination of a century of reflection and debate on the nature of heritage and on the principles of restoration, and in this sense it defined and concluded an historical era. Its insufficiencies would become more evident in the second half of the XXth century and beyond, and would spark an important reflection, still underway at the present time.

Revisiting Heritage values today

Heritage today is an important dimension of the social and cultural life in all societies in the world.

While the concept of heritage has a clear western origin, the globalization of values prompted in the second half of the XXth century has turned it into a concept of universal recognition, as proven by the global interest raised by the numerous UNESCO safeguarding campaigns, spearheaded by the saving of the Abu-Simbel temple in the 1950's.

The Safeguarding of the Abu Simbel Temple in Egypt in the 1950's

The World Heritage Convention symbolizes this global nature of heritage, and has led the way to the expansion of the concept of heritage as well as to the innovation in its value paradigms (UNESCO World Heritage Centre 2007).

The modern concept of heritage today indeed encompasses a much broader typology of cultural and natural sites than those identified in the course of the XIXth century. Besides urban historic areas, several elements of vernacular architecture connected to rural or industrial production have been recognized as heritage types, the most important perhaps being what is termed Industrial Archaeology. Furthermore, new categories of itineraries and cultural routes have acquired importance.

The expansion of the chronological span of archaeological research has enlarged the field of interest of conservators and restorers.

Another important category of cultural heritage that forms part of the modern approach are the gardens and landscapes referred to as "cultural landscapes".

While gardens had been always associated to the discussion on art and architecture, the importance of landscapes as a point of interaction between man and nature was recognized at a later stage.

But perhaps the most significant evolution of the modern concept of heritage derives from the integration of natural and cultural heritage.

As we have seen, these two aspects were not so separate in the interest of the early antiquarians of the XVI-XVIII centuries, as very often their scientific interest and taxonomic effort was directed at both realms.

However, a clearer separation occurred with the institutionalization of heritage in the XIXth century. Natural heritage conservation became a movement in the later part of the XIXth century, mostly in America, when the same vein of romanticism that we had found in Ruskin became one of the founding forces of the new Nation.

It was there that the modern concepts of Natural Heritage conservation were created, around the pioneering work of Ralph Waldo Emerson and John Muir, and the anticipating vision of Theodore Roosevelt.

This "merging" of heritage values is embodied in the World Heritage Convention, the only international legal instrument that encompasses both cultural and natural heritage.

While differences of criteria and concepts of integrity and authenticity still exist and will probably continue, this new approach has allowed a revision of the value system inherited from the past.

The elements that have been subject to a conceptual revision are not of secondary importance, as they touch the very substance of heritage and the way in which societies conceive it.

Most of these revisions have been sparked by the internationalization of the value of heritage conservation, and in a way represent a reaction to an excessive identification of heritage with a western approach.

On the first aspect, an important reappraisal of the concept of Authenticity was needed to adjust western principles to a variety of

situations where the values of monuments was not inextricably linked to the conservation of the material basis, but had rather to do with the traditional knowledge associated to it, or the symbolic/spiritual world of which the monuments were an expression.

The Nara Conference of 1994 tried to address this issue with a conclusive declaration that affirms the importance of the "local" definition of authenticity and its linkage to the specific culture that expresses the forms of heritage (Nara Conference, 1994).

This new relativism has been extremely important in expanding the concept of heritage and in reinterpreting the modality of its production and identification. However, the potential of this approach have not yet been fully explored.

In particular, while the Nara approach has been successful in dealing with some specific cultural approaches, especially present in Asian societies, it has not been used to integrate the western concepts of heritage, even in situations where the symbolic/spiritual elements are paramount.

The need to adapt the concepts inherited from the European tradition to the emerging global vision of heritage has prompted the development of new categories.

We have already discussed the emergence of the heritage category of Cultural Landscapes, initially derived from the works of geographers, and later integrated by other disciplines such as anthropology and sociology.

The interest of this concept is linked to its latitude, as it encompasses a great diversity of heritage typologies, comprised in the definition of "interaction between man and nature".

Cultural Landscapes have therefore offered the possibility to identify heritage of the architectural tradition such as Gardens and Parks, as well as territorial areas of less "formal" genesis, such as agricultural or mining landscapes.

But the most innovative use of the concept has, in my view, been the identification of heritage values of traditional and indigenous societies, where the spiritual elements have paramount importance over the material ones.

The concept has undoubtedly helped to mitigate the exclusivity of the western approach to heritage. However, I believe that even in this case the concept has not yet been used to its full potential. In practice, the use of the category is self-restrained to rural areas, as if the interaction of man and nature only concerned non-urban environments.

Furthermore, the identification of non material values is limited to traditional societies, as if modern society did not have spiritual (not necessary religious) dimensions.

This contradiction is evident and most surprising in the case of urban historic areas, that tend to be defined mostly for their "monumental" values and not for the "identity" values that undoubtedly they embody for their inhabitants and for the communities that use them (not necessarily local).

A historic city can easily be defined as a cultural landscapes, as it fully matches the definition and the cultural content of the category. But the traditional approach limits -for the time being- this important extension of the concept.

The present debate highlighted by these examples has opened an ever broader issue, which is likely to become a central one in the future: what is the meaning of "universality" of heritage?

The entire history of the concept of heritage in western society, and its later introduction at the global level, is based on the principles that its value has a universal dimension. And, indeed, this is what the World Heritage Convention is all about.

On the other side, modern anthropology and social sciences indicate that there are no scientific or absolute criteria for the justification of universally recognized values in the identification and conservation of cultural and natural heritage (Choay, 2006). As a result, if heritage is the transmission of a series of values to the future generations, each society has the right to select the set of elements worth conserving.

A similar discussion has been opened in modern philosophy on the possibility to render universal the "naturalistic" character of western civilization (Descola, 2005).

The separation of man and nature is the basic feature of the western approach, but is not found in other cultures, especially in the Asian and African contexts.

As this separation is at the basis of the concept of heritage developed in the western context, a redefinition of categories and the value system of heritage will be necessary in the future.

This critique of western universalism is far from altering the practice of the national and international heritage systems, but it is an important indicator of the nature of the future discussion on heritage values.

As the protection of cultural diversity becomes the key dimension of cultural policies, heritage values are bound to be re-discussed and re-assessed in the future.

The future challenges for heritage conservation

I noted earlier that an economic concept lay at the very origin of the modern concept of heritage: heritage as legacy, as ownership (this is also reflected in the terminology that accompanies heritage in the different languages: values, property, patrimony, etc).

This aspect of heritage was overshadowed in the rest of the XIXth century and in the first half of the XXth century by the predominance of other values, such as those linked to identity and antiquity.

However, in the past half century, the economic dimension of Heritage has become again a dominant feature, one that brings at the same time new opportunities and new challenges.

The reason for this is clearly linked to the emergence of tourism as one of the fastest growing world industries and in the increased demand for educational, leisure and research uses at cultural and natural sites.

Public Administrations at national and local level tend to see heritage essentially as an asset for growth, and have often favored development over conservation.

The effects of these transformations are plain to see: in many heritage sites tourist flows are affecting conservation, the very quality of the experience and the culture of the communities living in the surroundings.

Economic development is (clearly?) an essentially positive process, especially when it helps the stabilization of Communities. However, if it is allowed to progress without a sustainable logic, it can constitute a threat.

The case of Galapagos symbolizes the dangers linked to the growth of uncontrolled tourism on sensitive environments, with the related processes of migration, urbanization and excessive uses of resources.

In many "iconic" sites, such as Ankor in Cambodia, Chichen Itzà in Mexico, Mont St. Michel in France and Venice and Florence in Italy, mass tourism has become unmanageable and potentially destructive.

Tourism in Florence

But tourism is only one of the challenges that the new century has brought to heritage. The end of the "short century" has brought with it great political instability and new threats to heritage, symbolized by the destruction of the Bamyán Buddhas in 2001. As a symbol of cultural and religious identity, heritage is often the target of attacks and destructions, as unfortunately we have witnessed in the conflicts that have taken place in Europe, the Middle East, Africa and Central Asia in recent times.

The destructions have not only affected cultural heritage: the case of the parks of the Congo and the killing of rare and endangered species are the evidence that natural heritage has become the target of armed conflicts.

Killing of elephants in the Congo

The world is currently witnessing - and will do so in the coming decades - one of the largest economic development processes of history. The implications of these processes - migrations, urban growth, infrastructure development and growth in energy production and consumption - all contain elements of threat for heritage conservation. These threats, matched by the impacts of climate change induced by man-related carbon emissions constitute the challenges of the XXIst century.

Urbanisation in Kathmandu

Effects of high tide in Venice

Are we equipped to meet them? Looking at the present situation, there seems to be room for pessimism.

There is little doubt that, in spite of the considerable advancements of the technical and institutional infrastructure, heritage is today in a state of siege. The present century has inherited some of its fundamental cultural values from the effort of the generations of conservators, policy makers, scholars and humanists that have identified and preserved the legacy of human history and of nature.

The possibility of projecting into the future the values of aesthetic enjoyment, learning, cultural identity and dialogue, environmental quality and -also- economic development lies in the hands of the present generation.

It is among the most critical missions of our civilization.

References

- Babelon, J ; Chastel, A (1980): *La notion de Patrimoine*, Paris, CNRS.
- Boito, Camillo (1893): *Questioni pratiche di belle arti*, Milano, Hoepli.
- Brandi, Cesare (1963), *Teoria del Restauro*, Torino, Einaudi.
- Choay, Françoise (1992): *L'allegorie du patrimoine*, Editions du Seuil, Paris.
- Choay, Françoise (2006): *Pour une anthropologie de l'Espace*, Paris, Seuil.
- Descola, Philippe (2005) *Par-delà nature et culture*, Paris, Ed. Gallimard,.
- Giovannoni, Gustavo (1996): *Dal capitello alla città*, a cura di Guido Zucconi, Milano Jaca Book.
- Jokiletho, Jukka (1998) *History of Architectural Conservation*, Oxford, Butterworth-Heinemann.
- Morris, William (1878): *The restoration of ancient buildings*, The Builder, December 1878.
- Nara Conference on Authenticity: (1994) *Proceedings*, Paris, UNESCO World Heritage Centre
- Poulot, Dominique (2006): *Une Histoire du patrimoine en Occident*, Paris, PUF.
- Quatremère de Quincy, A.C. (1796): *Lettres à Miranda sur le déplacement des monuments de l'art de l'Italie (1796)*, Paris, Macula, 1989.
- Riegl, Alois (1903): *Der moderne Denkmalkultus*, Wien. *Le culte moderne des monuments*, Paris, Seuil 1984.
- Ruskin, John (1956): *The seven Lamps of architecture*, London, Dent and sons.
- Sitte, Camillo (1889): *City Planning According to Artistic Principles*, London, Collins, Phaidon Press, 1965.
- Viollet-Le-Duc, E. (1863-1872): *Entretiens sur l'Architecture*, Paris, Morel et Co.
- UNESCO (2004): *Où vont les valeurs ? Entretiens du XXe siècle*, Sous la direction de Jérôme Binde, Paris, UNESCO
- UNESCO WHC (2007) *World Heritage. Challenges for the Millennium*. Paris, UNESCO World Heritage Centre.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ FRANCESCO BANDARIN

Ο Francesco Bandarin, Καθηγητής Αστικού Σχεδιασμού του Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής Βενετίας, είναι από τον Σεπτέμβριο του 2000 Διευθυντής του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ.

Γεννήθηκε στη Βενετία το 1950 και αποφοίτησε από το Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής της Βενετίας. Πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές σε θέματα Αστικού και Περιφερειακού Σχεδιασμού στο Πανεπιστήμιο Καλιφόρνιας, Μπέρκλεϋ (ΗΠΑ). Έχει εκπονήσει ερευνητικά και επιμορφωτικά προγράμματα σε πολυάριθμα Πανεπιστήμια στην Ιταλία και στο εξωτερικό, ειδικότερα στα πανεπιστήμια John Hopkins και Χάρβαρντ στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Έχει δώσει διαλέξεις σε πολλά πανεπιστήμια στον αναπτυσσόμενο κόσμο όπως στο Αλγέρι (Αλγερία), το Λουάντα (Αγκόλα) και το Μαπούτο (Μοζαμβίκη).

Είναι Σύμβουλος επί θεμάτων αστικής διαχείρισης της Διεθνούς Τράπεζας με την οποία συνεργάζεται από το 1997 σε θέματα που αφορούν στον τομέα της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Εργάστηκε για πολλά έτη για τη διεθνή εκστρατεία για την προστασία της Βενετίας, διατηρώντας μια σειρά τεχνικών αρμοδιοτήτων. Επίσης, διετέλεσε (1995-2000) Τεχνικός Διευθυντής της αντιπροσωπείας που ανέλαβε τους εορτασμούς της χιλιετηρίδας στην πόλη της Ρώμης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνέντευξη του Καθηγητή Francesco Bandarin στη δημοσιογράφο Ντίνα Παμπαλλή, εφημερίδα «Ο Φιλελεύθερος»

Ημερομηνία Δημοσίευσης: Κυριακή, 13 Μαΐου 2007

Ο πολιτισμός κυρίαρχο στοιχείο της ζωής Η φυσική κληρονομιά απαιτεί συλλογική δράση

Ο φυσικός και πολιτιστικός πλούτος κάθε χώρας συνιστά την άμυνα και τη θωράκισή της, το δείκτη υγιούς ανάπτυξης της, το δείκτη πολιτισμού της. Η συντήρηση, διατήρηση και η προστασία του, απαιτεί το σεβασμό και το ενδιαφέρον σε τοπικό, μα και σε παγκόσμιο επίπεδο, τοπική μα και συλλογική δράση. Και στην εποχή της παγκοσμιοποίησης τα θέματα πολιτισμού και φυσικής κληρονομιάς συγκροτούν μεγάλη πρόκληση και απαιτούν ακόμα μεγαλύτερη προσοχή κι ευθύνη απ' όλους μας, κυβερνήσεις και λαό, Ιδρύματα και Φορείς. Ένας παγκόσμιος φορέας είναι κι η Ουνέσκο, που στα χρόνια λειτουργίας της έχει να επιδείξει σημαντικό έργο στον τομέα της προστασίας και συντήρησης της παγκόσμιας κληρονομιάς. Ο διευθυντής του Παγκόσμιου Κέντρου Πολιτιστικής Κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ, Francesco Bandarin, ήρθε στην Κύπρο και μίλησε για το τεράστιο αυτό θέμα της «Συντήρησης της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς - δύσκολο δίλημμα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης» στο πλαίσιο της τέταρτης ετήσιας διάλεξης που διοργάνωσε το Πανεπιστήμιο Κύπρου εις μνήμην του Ντίνου Λεβέντη με αφορμή την Ημέρα της Ευρώπης. Μας δόθηκε έτσι η ευκαιρία να μιλήσουμε με τον κ. Francesco Bandarin.

Η συντήρηση της παγκόσμιας και φυσικής κληρονομιάς στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Ποιες οι προκλήσεις και ποιες οι δυσκολίες;

Κατ' αρχήν οι προκλήσεις είναι εσωτερικές και εξωτερικές. Οι εσωτερικές έχουν να κάνουν με τη λειτουργία του συστήματός μας, αντικειμενικά αναφέρομαι στα κράτη τα οποία οφείλουν να παρουσιάζουν και να προβάλλουν πλήρη κατάλογο της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς τους, συνειδητοποιώντας τη διεθνή αξία της και καταβάλλοντας κάθε προσπάθεια για να το επιτύχουν. Κι αν ακόμα παρουσιάζεται ένας συμπληρωμένος κατάλογος θα πρέπει να υπάρχει απόλυτη ισορροπία. Για παράδειγμα, αυτή τη στιγμή έχουμε πλούσια κληρονομιά από περιοχές της Ευρώπης, την οποία οφείλουμε να καταλάβουμε και να διορθώσουμε. Επίσης, θα πρέπει να υπάρχει εξισορρόπηση ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες. Μερικές απ' αυτές, όπως οι ελληνορωμαϊκές αρχαιότητες παρουσιάζονται ικανοποιητικά, ακόμα κι η ευρωπαϊκή γοτθική, αλλά για τις κατηγορίες της προϊστορίας γνωρίζουμε πολύ λίγα. Δεν θέλω να δικαιολογήσω γιατί συμβαίνει αυτό. Έχουμε πολλά παραδείγματα κι αυτή είναι η εσωτερική πλευρά, την οποία χρειάζεται να προσέξουμε κι αναφέρομαι και στη δική μας ικανότητα να καταγράψουμε και να εμπλουτίσουμε το σύστημά μας, το οποίο είναι τεράστιο κι απαιτεί πολλή δουλειά. Αυτές είναι μερικές από τις εσωτερικές προκλήσεις. Υπάρχουν και πολλές εξωτερικές. Από αυτές μερικές είναι παλιές και άλλες είναι καινούργιες. Οι πιο παλιές ανήκουν στο φαινόμενο της ανάπτυξης, βιομηχανικής και οικοδομικής, συναντούμε πολλά προβλήματα στο θέμα της συντήρησης από τις εταιρείες της οικοδομικής κυρίως βιομηχανίας σ' όλο τον κόσμο, ένα παγκόσμιο φαινόμενο, του οποίου γινόμαστε μάρτυρες συνεχώς. Οι καινούργιες αφορούν γενικότερα στις κλιματολογικές αλλαγές, σε φυσικό και σε πολιτιστικό μέγεθος. Θα αναφέρω την περίπτωση της Βενετίας, της πόλης μου, η οποία απειλείται καθημερινά. Το πρόβλημα καθίσταται πολύ σοβαρό από πολλές απόψεις και θα πρέπει να το αντιμετωπίσουμε αλλάζοντας τις υπάρχουσες συνήθειες συν-

θήκες. Επιβάλλεται, λοιπόν, να κάνουμε ένα εσωτερικό κατάλογο με τις προκλήσεις που παρουσιάζονται και για το πώς πρέπει να δράσουμε μελλοντικά. Επίσης, θα πρέπει να δούμε, πώς θ' αντιμετωπίσουμε τις διάφορες διαμάχες που υπάρχουν στο κόσμο, γιατί μπορεί να βρισκόμαστε σε περίοδο ειρήνης, αλλά μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εκατοντάδες συγκρούσεις συμβαίνουν στον κόσμο, έχοντας τρομακτική επίδραση στη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά. Φυσικές καταστροφές, δυστυχήματα, τυχαίες καταστροφές, μετακινήσεις πληθυσμών, είτε λόγω μετανάστευσης είτε λόγω άλλων παραγόντων, όπως το παράδειγμα του ηφαιστείου της Βιρούγκα, (πολύ κοντά στη Ρουάντα), όπου είχαμε μια ολοκληρωτική σχεδόν καταστροφή και ένα εκατομμύριο άτομα έτρεχαν να απομακρυνθούν σε μια νύχτα. Σχηματίστηκε δε ένας προσφυγικός καταυλισμός με πάνω από 200 χιλιάδες άτομα και έπρεπε να τους δώσουμε φαγητό και τα βασικά είδη. Ήταν μια από τις μεγαλύτερες ανθρωπιστικές μας επιχειρήσεις. Αυτές είναι άμεσες και έμμεσες καταστροφές. Άλλη απειλή είναι οι διάφορες μορφές ενέργειας, τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσουμε, αφού η εξάπλωσή τους είναι παγκόσμια. Μεγάλες χώρες, όπως η Ινδία και η Κίνα, εισέρχονται στις αναπτυσσόμενες χώρες στο θέμα της κατανάλωσης ενέργειας, έστω κι αν είναι συντηρητικές, και να μην καταναλώνουν όση οι Ευρωπαίοι και πολύ περισσότερο οι Αμερικανοί. Κατά κάποιο τρόπο, σ'αυτού του είδους τα φαινόμενα δεν μπορούμε να κάνουμε και πολλά πράγματα, πάντοτε όμως πρέπει να βρίσκουμε τρόπους βελτίωσης της ποιότητας της ζωής και της προστασίας της κληρονομιάς, συλλογικά, κι αυτό είναι ένα από τα καλά της παγκοσμιοποίησης. Την ίδια στιγμή έχουμε και τη μεγάλη μετακίνηση λόγω και του τουρισμού. Η πολιτιστική και άλλη κληρονομιά είναι πολύ ελκυστική, και γινόμαστε καταναλωτές της καθημερινά. Γι' αυτό οφείλουμε να είμαστε πιο ενεργοί, ευαισθητοποιημένοι και υπεύθυνοι πολίτες, ως προς τα θέματα της πολιτιστικής κληρονομιάς και των αρχαιοτήτων μας, τα περιθώρια στενεύουν. Ο τουρισμός είναι πηγή πλούτου, αλλά η ευτυχία αυτή έχει «συνέπειες». Γι' αυτό απαιτείται διεθνής, συλλογική δράση.

Ως Διευθυντής του Διεθνούς Κέντρου Πολιτιστικής Κληρονομιάς, νιώθετε ότι θα μπορούσατε να επέμβετε και να βοηθήσετε τις εμπόλεμες χώρες;

Ναι, αλλά όχι λόγω της θέσης μου ως Διευθυντή. Αυτό δεν έχει πραγματικά καμία σημασία, το σημαντικό είναι η σωτηρία και η διατήρηση της κληρονομιάς μας. Λόγω των συμβάσεων που έχουμε συνάψει έχουμε καταφέρει να έχουμε αυτό τον εξέχοντα και εμφανή ρόλο στον κόσμο. Με τις χώρες να εκπροσωπούνται από τους πολιτικούς και οι πολιτικοί να εκπροσωπούν το λαό. Κι οι κυβερνήσεις πράγματι ενδιαφέρονται και ο κόσμος ανησυχεί. Κι εμείς επεμβαίνουμε πολύ συχνά, αφού έρθουμε σε συνεννόηση με τις κυβερνήσεις κι έχουμε κάνει πολλά. Άλλοτε βέβαια συμφωνούμε κι άλλοτε διαφωνούμε, συζητάμε ωστόσο, για να βρούμε τις καλύτερες λύσεις. Και είμαστε σε θέση να συλλέξουμε τα καλά και τα κακά. Όλα εξαρτώνται ωστόσο από τις αξίες που πρέπει να σεβαστούμε και τα σύνολα που πρέπει να ικανοποιήσουμε.

Πόσο αποτελεσματικός, γενικότερα, είναι ο ρόλος της Ουνέσκο στην εποχή της παγκοσμιοποίησης;

Εξαρτάται, η Ουνέσκο σημαίνει πολλά πράγματα. Είναι ένα εκπαιδευτικός, επιστημονικός και πολιτιστικός Οργανισμός, με ποικίλους τρόπους. Όλα όμως έχουν βεβαίως σχέση με τα παγκόσμια φαινόμενα. Από πλευράς εκπαίδευσης δίνουμε έμφαση στα βασικά θέματα, ενώ από πλευράς πολιτιστικής κληρονομιάς ο ρόλος της Ουνέσκο, σε παγκόσμια θέματα θα μπορούσε να είναι αποτελεσματικός, για ένα απλό λόγο, γιατί για την παιδεία και τις επιστήμες υπάρχουν κι άλλοι Οργανισμοί αυτού του μεγέθους, ενώ δεν υπάρχουν ανάλογοι για τα θέματα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, γι' αυτό η Ουνέσκο έχει μεγάλο ρόλο να διαδραματίσει. Φυσικά, οι πιθανότητες ενεργοποίησής της στα θέματα πολιτισμού εξαρτώνται και από τις διεθνείς συμβάσεις. Είναι θέματα που απαιτούν νομικές εφαρμογές ανάμεσα στα κράτη και στις συνθήκες που επι-

κρατούν σε διαφορετικές περιοχές. Απαιτούνται συμβιβασμοί, σ' έναν τόσο δυναμικό τομέα, που απαιτεί πολλά χρήματα και σε τοπικό επίπεδο. Από όλες τις χώρες όμως και απ' όλες τις κυβερνήσεις δίνεται σημασία και επιδεικνύεται ενδιαφέρον γι' αυτά τα θέματα.

Πιστεύετε ότι η Ουνέσκο θα μπορούσε να ήταν περισσότερο ενεργή για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην τουρκοκρατημένη περιοχή της Κύπρου;

Δεν μπορώ να δώσω μια πλήρη απάντηση, γιατί δεν έχω προσωπική άποψη για την κατάσταση. Διάβασα σχετικά, αλλά προτού δώσω οποιαδήποτε απάντηση θα πρέπει να γνωρίζω το καθετί, θα αυτοσχεδιάσω και δεν μ' αρέσει να αυτοσχεδιάζω. Το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι η Ουνέσκο παίζει πάντα ένα ρόλο και σε άλλες χώρες στον κόσμο όπου υπάρχουν τέτοιες καταστάσεις, αμφισβητήσεις, συγκρούσεις, διαμάχες, διαφορές ανάμεσα σε κοινότητες που έχουν επίδραση στην κληρονομιά. Τέτοια θέματα είναι καθαρά πολιτικά, κι εμείς δεν μπορούμε να αναμειχθούμε. Διεθνής πολιτική μας είναι να έχουμε μια ουδέτερη στάση και δεν αναμειγνυόμαστε στην πολιτική, αυτό είναι ένα άλλο κεφάλαιο. Συνειδητοποιούμε βέβαια το μέγεθος της ευθύνης μας και κάνουμε ό,τι είναι δυνατό, αφού έρθουμε σε συμφωνία με τις κυβερνήσεις, όπως συνέβη και σε άλλες ανάλογες περιπτώσεις. Εάν υπάρξει μια λύση θα παίξουμε ουσιαστικό ρόλο, προσπαθώντας να δράσουμε όσο γίνεται πιο αποφασιστικά κι αποτελεσματικά. Ενδιαφερόμαστε για την κληρονομιά και για την προστασία της.

Ποια είναι η έννοια της συντήρησης της κληρονομιάς στον 21ο αιώνα;

Πρέπει να επιστρέψουμε στις πραγματικές αξίες, να τις επαναπροσδιορίσουμε, γιατί αλλάζουν συνεχώς κι η κληρονομιά παίζει ένα πολύ σημαντικό ρόλο στο ποιοι είμαστε. Παίζει επίσης και μεγάλο ρόλο στην οικονομία.

Είναι μεγάλη βιομηχανία η κληρονομιά, γεγονός πολύ ριψοκίνδυνο στον 21ο αιώνα, με τις μεγάλες αγορές να κυριαρχούν, με το βλέμμα στραμμένο συνεχώς στο δολάριο και τώρα και στο ευρώ. Αυτή η πλευρά της κληρονομιάς δεν μπορεί να μετασχηματίζεται και να μεταφέρεται στην εξυπηρέτηση. Δεν πωλούνται και δεν αγοράζονται όλα. Ό,τι είναι πολύτιμο δεν είναι κι εξαγοράσιμο. Σ'αυτή την αντίληψη λέμε, όχι. Εδώ πρόκειται για ανθρωπιστικές και φυσικές αξίες κι όχι για ανθρώπινα συμφέροντα.

Πόσο αισιόδοξος είστε για το μέλλον του πολιτισμού;

Μα γι' αυτό βρίσκομαι κι εδώ. Πιστεύω ότι ο πολιτισμός είναι συνιστώσα δύναμη της ζωής. Χωρίς την κληρονομιά δεν υπάρχει πολιτισμός. Κι εκεί πρέπει να στρέφουν το βλέμμα οι κοινωνίες για να αναπτύσσονται και να ευημερούν. Δεν μπορούμε να δούμε το μέλλον χωρίς την έννοια του πολιτισμού. Είναι ένδειξη υγιούς κοινωνίας ο τρόπος συνεισφοράς και διαχείρισης του πολιτισμού και της κληρονομιάς μας.

Ποια η συνεισφορά του Ντίνου Λεβέντη;

Υπήρξε ο ιδρυτής ενός από τα πλέον σημαντικά ιδρύματα. Πιστεύω ότι ήταν πολύ ουσιαστική η ίδρυση ενός τέτοιου Ινστιτούτου, με σκοπό την προώθηση και διαχείριση της κουλτούρας και της διατήρησης του πολιτισμού ζωντανού. Και το σημαντικό είναι ότι δεν περιοριζόταν σε τοπικά θέματα και το ενδιαφέρον του δεν ήταν μόνο τοπικό αλλά διεθνές.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΝΤΙΝΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ

Ο Πρύτανης,
Καθηγητής Σταύρος Α. Ζένιος

Η Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μαρία Ιακώβου

Ο Καθηγητής Francesco Bandarin

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΝΤΙΝΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ

Στιγμιότυπα από την εκδήλωση

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΝΤΙΝΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ

Στιγμιότυπα από την εκδήλωση

Παραγωγή: Γραφείο Εκδόσεων, Υπηρεσία Έρευνας και Διεθνών Σχέσεων
Υπεύθυνη Ύλης / Συντονισμός: Ειρήνη Σεβαστή, Λειτουργός, Γραφείο Εκδηλώσεων
Εκτύπωση: